

Húsvét

Húsvét a kereszténység legnagyobb ünnepe, az egyház e napon ünnepli Krisztus feltámadását. Megünnepléséről már a III. századból vannak adataink. Mozgó ünnep, első vasárnapja a tavaszi napéjegyenlőséget (március 21-ét) követő holdtölte után következő első vasárnap (325. a niceai zsinat óta). A húsvéti időszak hamvazószerdával, a nagyböjt első napjával kezdődik, innen származik az ünnep magyar elnevezése is.

A keresztény egyházak szerint „húsvét ünnepének alaphangja az öröm, a hála, a keresztényi diadalérzet, reménység és üdvbizonyosság”. A feltámadást az egyház a nagyszombati feltámadási körmenettel illetve a vasárnap reggeli kis-, majd a délelőtti nagymisével ünnepli. A szertartásokhoz tartozik az étel, a húsvéti bárány megszentelése is; a húsvéti sonka megáldásáról már a X. századból, míg tojásszentelésről a XII. századból vannak adataink. A húsvéti bárány Krisztus véráldozatát jelképezi, míg a tojás az élet megújulását szimbolizálja. A többi étel az egyház szemében nem kapott ilyen tartalmat, de a nagyböjt hivatalos feloldásában minden egyes ételnek része van, mondhatni, az egyház mintegy áldását adja az új, megváltozott jellegű étkezésre.

A húsvéti ünnepkörnek igen jelentős szerepe volt hitvilágunkban és szokásainkban egyaránt. Ezek egy része pogány, másik része egyházi eredetű, azonban a határt nem lehet megvonni a kettő között, hiszen a kölcsönhatás nagyon erős volt. Gondolhatunk példának okáért arra, hogy az étel vagy a zöldség (barka) megszentelése pogány gyakorlatból került a keresztény liturgiába.

Húsvét talán legjellemzőbb mozzanata a húsvéti locsolás, mely egy ősi, termékenység-, szépség- és egészségvarázsló katartikus rítus keresztényiesített formája. Eredetének egyházi magyarázata egyrészt magára a keresztelezésre utal, másrészt arra a legendára, ami szerint a Jézus feltámadását hirdető jeruzsálemi asszonyokat locsolással akarták volna a zsidók elhallgattatni, illetve a Jézus sírját őrző katonák vízzel öntötték le a feltámadás hírét vivő asszonyokat. Húsvéthétfő régi elnevezése vízbevető-, vízbehányóhétfő volt, ami jól szemlélteti a locsolkodás egykori módját. Apor Péter 1736-ban így írt erről: „húsvét másodnapján, azaz vízben vető hétfűn rendre járták az falut, erősen öntözték egymást, az leányokat hányták az vízben, sőt az elévaló embereknel csak magok házoknál is estve az frajok az leányok házban kádakkal hordották fel az vizet, reggel csak könnyen öltöztek, tudva már az jövőndőt. Reggel azért az udvariak csebrekkel, kártyákkal reámentek az leányokra, ottan olyan öntözés volt, hogy bokáig járhattál volna vízben.”

A ma élő, szagos vízzel, köszöntő versikékkel és adománykéréssel jellemezhető szokás tehát újabb keletű. Feltételezhetőleg e locsolóversek zöme műköltői, iskolai eredetű, hiszen nem egy közülük az egész Kárpát-medencében ismert. De vannak falvak (például a Sóvidéken), ahol a más vidéken karácsonyi köszöntőként ismert szövegeket mondanak ilyenkor:

Paradicsom kőkertjében
Arany szőnyeg leterítve.
Azon fekszik az úr Jézus.
Jobb kezében arany vessző,
Bal kezében arany alma.
Azt a vesszőt megsuhintja,
Zúg az erdő, zúg a mező.

Nem láttam én szebb termő fát,
Mint úr Jézus keresztfáját,
Ágról ágra virágozik,
Szent lélekkel illatozik.
Tisztetem a házigazdát,
Hogy megérhette húsvét másodnapját.
Engedje, hogy megöntözzem a leányát.

A locsolás jutalma általában a festett vagy hímes tojás, mely termékenység szimbóluma, az egyháznál ugyanakkor a sírjából feltámadó Krisztust jelképezi. A tojásfestéshez még a XX. század első felében is túlnyomóan természetes festőanyagokat, növényi főzeteket használtak. Legáltalánosabb a vöröshagymahéj-főzet volt. A festést általában asszonyok végezték (gyakran specialisták), akik úgy a festéket, mint a festő eszközöket is maguk állították elő. A Kárpát-medence területén a legelterjedtebb díszítési technika a batikolással (méhviasszal) és a karcolással való díszítés volt, de ismert a levélrátétes vagy a textilrátétes módszer is. Motívumai (virág, állat, geometrikus) rendkívül szerteágazóak, a népművészet, a sajátos táji ízlés megnyilvánulásainak tekinthetjük őket, jelképrendszerének természetesen üzenet- és érzelmkövetítő feladata is volt.

A tojásnak a komálásnak vagy mátkálásnak nevezett szokásnál is szerepe volt: az egymást húsvéti tojással megajándékozó lányok a cserével örök barátságra léptek, s ettől fogva komáztak és magázták egymást. Ugyancsak hímes tojás volt a jutalma a Dunántúlon elterjedt termékenységvarázsló tradíciónak, a húsvéti korbácsolásnak. A sibának nevezett négyszögűre font korbáccsal a legények húsvéthétfőn megcsapdosták a lányokat, minek befejeztével a lányok a sibára szép szalagot kötöttek, s borral kínálták a legényeket. A Felvidéken a lányok csapdosták meg ugyanígy a locsolást végző fiúkat, ennek suprikálás a neve.

A középkori Magyarországon általánosan elterjedt hagyomány volt a húsvéti határkerülés vagy határjárás. A határkerülő húsvét hajnalán hírül vitték a földeknek Krisztus urunk feltámadását, imát mondtak a jó termésért, és hogy a természeti csapások, gonosz szellemek elkerüljék földjeiket. A XIX. század végéig úgy a katolikusok, mint a protestánsok végezték, mára leginkább csak Erdélyben maradt meg gyakorlata.

Katolikus vidékeken szintén országosan ismert volt a Jézus-keresés vagy keresztjárás, mely húsvéti misztériumjátékokból alakult át népszokássá. Hajnalban indult a nép a templom elől, s énekelve vonultak az első határkeresztig, majd onnan sorba minden egyes kereszthez, ami a falu határában található. Mindnél megálltak, s imádságot mondtak. Általában a temetői fészületnél fejeződött be a körmenet. Ez a tradíció erősen visszaszorult, de például Kunszigeten (Győr vármegye) ma is élő kedves szokás, mikor is a körmenet útvonalán minden ház ablakába virágot és égő gyertyákat tesznek.

Mint láthatjuk, a húsvéti ünnepkör népszokásainak tulajdonképpen nincs egyházi jellege, kivéve a hajnali Jézus-keresést és a miséken való részvételt. Húsvét déltől, az első már nem böjtös ebédől kezdve pedig mindenféle egyházi tartalmat nélkülöz. Valójában tehát –még ha

egyházi színezetet kaptak is- kereszténység előtti, pogány szokásoknak tekinthetjük őket, melyek leginkább a megújuló természet ünneplésével kapcsolatosak.

Források:

Apor Péter: Metamorphosis Transylvaniae. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest, 1978. 75.

Barabás László: Forog az esztendő kereke. Sóvidéki népszokások. Mentor Kiadó- Custos Kiadó. Marosvásárhely, 1998. 80-81.

Bodnár Mónika: A népszokások tárgyai. In: Fügedi Márta (szerk.): Borsod-Abaúj-Zemplén megye népművészete. Miskolc, 1997. 473- 477.

Bogár János: Az egyházi évkör kialakulása és hatása az igehirdetésre. Debrecen, 1932. 143.

Gulyás Éva-Szabó László: Jeles napok. In: Bakó Ferenc (szerk.): Palócok IV. Eger, 1989. 392-399.

[Gyöngyi Erzsébet: Húsvéti tojás. In: Magyar Néprajzi Lexikon 2. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1979. 608-612.](#)

[Manga János: Húsvét. In: Magyar Néprajzi Lexikon 2. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1979. 604-606.](#)

[Németh Imre-Tóth Zsuzsanna: Húsvéti korbácsolás. In: Magyar Néprajzi Lexikon 2. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1979. 606.](#)

Tátrai Zsuzsanna: Húsvét. In: Kis magyar néprajz a rádióban. RTV-Minerva. Budapest, 1978. 278-283.

[Tóth Zsuzsanna: Húsvéti locsolás. In: Magyar Néprajzi Lexikon 2. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1979. 606-60.](#)